

Europos Komisija pasiūlė 2 trilijonų eurų dydžio biudžetą 2028–2034 m. Tai yra ne tik didžiausias istorijoje finansinis planas, bet ir aiškus ženklas, kad Europa įžengia į naują geopolitinės savivokos etapą: investicijos ne tik į klimatą ar sanglaudą, bet vis labiau – į konkurencingumą, technologijas ir gynybą.

Šis pokytis reikalauja aktyvaus atsako ne tik iš nacionalinių vyriausybių, bet ir iš verslo organizacijų – ypač tokių kaip Lietuvos pramonininkų konfederacija ar regioninės verslo asociacijos. Jos turi tapti ne tik šio proceso komentatorėmis, bet ir jo architektėmis. Kol Europos šalys formuoja savo pozicijas dėl konkurencingumo fondų, karinių investicijų ar atsako į JAV tarifus, Lietuva ir jos verslo organizacijos turi atsakyti į esminį klausimą – kokią vietą šiame naujame Europos žemėlapyje siekiame užimti?

Šiame kontekste būtina apsibrėžti keturias strategines kryptis, kurios turėtų tapti Lietuvos prioritetu artimiausiam laikotarpiui: gynybos pramonė, adekvati kompensacinė reakcija į JAV tarifų grėsmę, energetinė nepriklausomybė ir konkurencingumui skirtos pigios paskolos. Apie jas – šiame komentare.

Kyla pagrįstas klausimas: kuo šis biudžetas gali būti naudingas Lietuvai? Ir kokios spragos jau dabar matyti? Viena vertus, tai galimybė aktyviai dalyvauti Europos pramonės ir gynybos transformacijoje, pritraukti investicijų į aukštasias technologijas ar prisidėti prie žaliųjų tikslų įgyvendinimo. Kita vertus, kol kas trūksta aiškos nacionalinės vizijos, strateginių prioritetų, politinio koordinavimo. Nėra nei viešų diskusijų, nei analitinio vertinimo, ką konkrečiai Lietuva gali ir turėtų pasiekti šiame naujame Europos finansiniame kontekste.

Biudžeto perkonfigūravimas: vizijos ir spragos

Aktyviai veikdama, Lietuva galėtų pretenduoti į 6–8 mlrd. eurų paramos ir paskolų paketą iš naujojo ES biudžeto, įskaitant Konkurencingumo fondą, energetinę pertvarką ir strateginius gynybos projektus. Tai būtų prilygintina beveik 10 % Lietuvos BVP ir pakeistų visos dešimtmečio pramonės struktūrą.

Financial Times analizė pabrėžia, kad Komisija rizikuoja paskęsti savo ambicijų skalėje – be papildomų nuosavų pajamų šaltinių (mokesčių), visa našta gali tekti nacionaliniams biudžetams. Didžioji dalis naujų investicijų planuojama kaip garantijos ar paskolos, o ne tiesioginės subsidijos – tai kelia riziką, kad mažesnės ekonomikos, tokios kaip Lietuva, negalės pilnai išnaudoti priemonių dėl ribotų nacionalinių kofinansavimo galimybių.

Taip pat pastebima, kad Konkurencingumo fondo prioritetų formulavime jau dabar dominuoja didžiosios valstybės. Jei Lietuva aktyviai nedalyvaus šio fondo dizaino ir

įgyvendinimo etapuose, gresia situacija, kai didžiausia ES finansinė iniciatyva praeis pro šalį.

Pavyzdžiui, Suomija jau paskelbė apie gynybos inovacijų klasterio plėtrą, integruojant viešąjį sektorių, universitetus ir startuolius. Lietuva turi visas prielaidas panašiam žingsniui – bet kol kas – tik potencialą.

JAV tarifų grėsmė mūsų eksportui

Wall Street Journal vertinimu, ES stokoja vieningos ir greitos atsako strategijos. Savo ruožtu JAV prezidentas susiduria su **nuolatinio spaudimu**, kuris kyla ne tik dėl tarptautinės prekybos, bet ir dėl **vidaus politinių pažadų**, susijusių su darbo vietų saugojimu ir protekcionizmu. „Europa rizikuoja tapti pasyvia pasaulinės prekybos tvarkos stebėtoja“, – rašo WSJ, vertindama ES atsaką į tarifų grėsmę iš JAV.

Tai aktualu ir Lietuvai: jei mūsų balsas ES taryboje lieka tylus, neturėsime įtakos nei priemonių dizainui, nei jų taikymui savo eksporto segmentuose. Tarp pažeidžiamiausių – automobilių dalių gamyba, baldų eksportas ir farmacijos preparatai, kuriems grėstų tiek tiesioginis apmokestinimas, tiek netiesioginis konkurencinis spaudimas.

Strateginės tylos kaina

Kol Vokietija, Nyderlandai, Skandinavijos šalys jau viešai formuluoja gynybos pramonės strategijas ir Konkurencingumo fondo prioritetus, Lietuvoje matome tylą. Tylą iš institucijų, politikų, net akademinės bendruomenės. Tarsi lauktume, kad kas nors kitas apibrėš, kokia bus Lietuvos vieta Europoje.

Turime atsakyti į kelis konkrečius klausimus:

Ar Lietuva turi ambiciją tapti pramoniniu tiekėju Europos gynybos grandinėje? Jei taip, kokios gamybos sritys tam tinkamiausios (pvz., elektronikos komponentai, specializuoti metalai, logistinės platformos)?

Kaip Lietuva planuoja prisijungti prie ES investicijų į bio- ir skaitmenines technologijas? Ar turime nacionalinį planą, kaip perkelti mokslinių tyrimų rezultatus į gamybą?

Kurie Lietuvos eksportuotojai labiausiai pažeidžiami JAV tarifų? Ar ruošiami konkrečių sektorių atsparumo ar diversifikacijos scenarijai?

Be šių atsakymų rizikuojame tapti ne strateginiu partneriu, o infrastruktūros naudotoju ir

finansinių srautų stebėtoju. Dabartinis tylėjimas nėra neutralumas – tai atsisakymas būti dalimi sprendimų grandinės.

Prarandamos galimybės: dar ne vėlu

Didžiausia grėsmė šioje situacijoje – ne finansinė, o struktūrinė. *Financial Times* atkreipia dėmesį, kad Europa, siekdama perkonfigūruoti savo ekonominę ir strateginę stuburą, kol kas tai daro fragmentuotai. „Europos finansinės ambicijos susiduria su nepatogiu paradoksu: be naujų pajamų šaltinių, planų įgyvendinimas priklausys nuo valstybių, kurios pačios turi mažiausiai išteklių šiems pokyčiams finansuoti“, – rašoma FT analizėje.

Tai reiškia, kad valstybės, kurios nesugeba sparčiai formuluoti projektų, telkti partnerių ir atstovauti savo interesų fondų valdymo lygiuose, lieka nuošalyje. Lietuvai tai gali reikšti ne tik finansinių galimybių praradimą, bet ir ilgametį atsilikimą kuriant aukštos pridėtinės vertės ekonomikos segmentus.

Pavyzdžiui, konkurencingumo fonde žadama remti ne tik gynybos ir energetikos sektorius, bet ir pažangią maisto gamybą, biotechnologijas, kosmoso technologijas. Lietuva turi žinių bazę šiose srityse, bet be greitų sprendimų dėl kompetencijų centrų, industrinių klasterių ir nacionalinio prioritetų išgryninimo, liksime partneriais tiekimo grandinėse, o ne strateginiais mazgais.

Išvada

Lietuva iki šiol demonstravo stebėtiną atsparumą geopolitiniams ir ekonominiams iššūkiams – nuo pandemijos iki energetinės krizės. Tačiau dabar esame ties slenksčiu, kur nepakanka vien išgyventi – reikia augti, įtvirtinti savo vietą. Klausimas nebe „ar atsilaikysime“, o „ar sugebėsime pasinaudoti šiuo momentu ir pakilti į naują lygmenį“.

Europa pertvarko savo pagrindus. Tai proga Lietuvai tapti ne stebėtoja, o strategine veikėja. Šiame kontekste atsparumas turi virsti plėtra, o tylėjimas – vizija.

Todėl būtina aiškiai apibrėžti nacionalines strategines kryptis:

1. **Gynybos pramonė.** Lietuva turi realų potencialą tapti integruota Europos gynybos tiekimo grandinės dalimi. Tai reiškia ne tik karinės technikos surinkimą ar komponentų gamybą, bet ir inovacijų centrų kūrimą, mokslinių tyrimų orientavimą į saugumo sprendimus.
2. **Adekvati atsako strategija JAV tarifams.** Privalome įsivertinti pažeidžiamiausius

eksporto sektorius, kurti diversifikacijos planus ir per ES institucijas siekti kompensacinių mechanizmų. Laukti, kol viską padarys kiti – tai sąmoningas pasirinkimas pralaimėti.

3. **Energetinė nepriklausomybė.** Reikia tvirtų investicinių planų ne tik į atsinaujinančią energetiką, bet ir į elektros tinklų stabilumą, energetinį efektyvumą, pramonės transformaciją. Nuo 2027 m. Lietuvoje įsigalios ATL2 sistema – šiltnamio efektą sukeliančių dujų apskaitos reforma, kuri ypač paveiks gamtines dujas ir kitą taršų kurą naudojančius verslus. Įmonės privalės deklaruoti taršaus kuro naudojimo paskirtį, pagal kurią bus apskaičiuojami mokesčiai, kurie pirmus metus gali viršyti 10–20 Eur/MWh. Ši tvarka taps nauja rutina. Todėl dabar – tinkamiausias metas peržiūrėti energijos vartojimo struktūrą, įsivertinti rizikas, investuoti į efektyvesnius sprendimus. Kuo anksčiau pramonė pradės ruoštis, tuo didesnė tikimybė, kad išvengs šoko ir taps konkurencingesnė.
4. **Pigios paskolos konkurencingumui.** Dauguma naujų ES priemonių remiasi ne subsidijomis, o paskolomis ir garantijomis. Būtina sukurti nacionalinius finansinius instrumentus, kurie leistų verslui saugiai ir greitai pasinaudoti šiomis priemonėmis.

Šie prioritetai neturi būti tik politiniai lozungai. Jie turi virsti veiksmais, programomis, biudžetiniais sprendimais. Tik taip Lietuva gali išlikti atspari ir tuo pat metu – ambicinga, auganti, įtakinga.

Jei mes neformuluojame pozicijos, mus formuluos kiti. Ir tada nepadės nei retrospektyvios ataskaitos, nei tarptautiniai vertinimai. Tik apmaudas, kad dar viena istorijos stotelė pravažiuota – be mūsų.

